

Vragen gesteld door de leden der Kamer, met de daarop door de regering gegeven antwoorden

1487

Vragen van de leden **Dik-Faber** (ChristenUnie) en **Bergkamp** (D66) aan de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap over *het behoud van religieus erfgoed* (ingezonden 27 februari 2018).

Antwoord van Minister **Van Engelshoven** (Onderwijs, Cultuur en Wetenschap) (ontvangen 19 maart 2018).

Vraag 1

Bent u bekend met het bericht «Bossche bisschop De Korte: «Maak lege kerk onderwerp van raadsverkiezingen»»?¹

Antwoord 1

Ja

Vraag 2

Deelt u de mening dat het van belang is dat gemeenten, erfgoedorganisaties, kerkelijke organisaties en andere betrokkenen komen tot (gemeentelijke) kerkenvisies, waarin afspraken worden gemaakt hoe moet worden omgegaan met kerkgebouwen bij dreigende leegstand, zodat een vaak beeldbepalend gebouw voor een dorp of stad, niet verloren gaat? Welke rol zou u hierin kunnen spelen?

Antwoord 2

Ja, ik deel uw mening. Leegstand is slecht voor een monument. Kerkgenootschappen die nog wel rijksmonumentale kerken gebruiken voor de eredienst, kampen vaak met te krappe financiële armslag om aan de instandhoudingsplicht te voldoen. Op termijn dreigen rijksmonumentale kerken, vaak beeldbepalend voor steden en dorpen, dan ook in slechte staat te raken. Dit wil ik voorkomen. Op lokaal niveau opgestelde kerkenvisies kunnen een belangrijke rol spelen bij de instandhouding van religieus erfgoed, doordat alle belanghebbende partijen betrokken zijn bij de afwegingen rond het (blijven) gebruiken van kerken. Sluitstuk van een kerkenvisie is de gedragen keuze welke kerken in gebruik kunnen blijven en welke voor herbesteding in aanmerking komen. Middelen voor instandhouding en herbesteding kunnen gericht ingezet worden en transformaties kunnen beter worden

¹ <https://www.bd.nl/brabant/bossche-bisschop-de-korte-maak-lege-kerk-onderwerp-van-raadsverkiezingen~a627403b/>

begeleid. Ik ervaar brede bereidheid tot het maken van deze kerkenvisies. Ik wil deze bereidheid steunen, door € 13,5 miljoen beschikbaar te stellen uit de aanvullende middelen uit het regeerakkoord voor de ontwikkeling en het opstellen van kerkenvisies.

Vraag 3

Is er een duidelijk beeld van monumenten die op korte termijn kunnen worden aangepakt en ondersteund? Klopt het dat er zowel door de Federatie Instandhouding Monumenten als het Interprovinciaal Overleg inventarisaties zijn gemaakt van restauraties van monumenten die op korte termijn gestart kunnen worden? Hoe gaat u projecten selecteren uit de inventarisaties en welke planning wilt u daarbij hanteren? Kunt u voorbeelden noemen?

Antwoord 3

De precieze inzet van de restauratiemiddelen 2018 bespreek ik, nu mijn brief «Cultuur in een open samenleving» gereed is, met organisaties en andere overheden. Er zijn inderdaad inventarisaties gemaakt van restauraties die op korte termijn kunnen starten. De selectie van projecten 2018 zal gebeuren op basis van criteria waaronder het startklaar zijn van projecten, de beschikbaarheid van een eigen bijdrage en de evidente noodzaak van herstel. Voor 2019 en verder zal ik samen met veldpartijen aanvullende doelen benoemen als voorwaarde voor subsidie zoals verduurzaming en toegankelijkheid. Voorbeelden van projecten die in 2018 voor subsidie in aanmerking komen, zijn de Onze Lieve Vrouwekerk in Breda, de Grote Kerk van Naarden, de Stevenskerk te Nijmegen en de Domkerk in Utrecht.

Vraag 4

Wat is uw reactie op één van de aanbevelingen die wordt gedaan in het onderzoeksrapport van Ecorys om voor de instandhouding van grote monumenten, waaronder kerken, een aparte meerjarige regeling te maken en daar middelen voor te reserveren?²

Antwoord 4

De instandhouding van grote monumenten is al enige tijd onderwerp van discussie. Op basis van de Subsidieregeling instandhouding monumenten (Sim) kunnen eigenaren van grote monumenten subsidie aanvragen voor het onderhoud van hun monument. In 2016 is door mijn voorganger speciaal voor grote monumenten eenmalig 20 miljoen toegevoegd aan het budget. Een structurele oplossing ontbreekt tot op heden. Eigenaren van grote monumenten, maar ook de bouwbedrijven in de restauratiesector, geven aan niet zozeer behoefte te hebben aan een groot bedrag ineens, maar aan zekerheid op financiële ondersteuning voor een langere periode van bijvoorbeeld 10 jaar. Dan pas zijn zij in staat zorgvuldig de verschillende werkzaamheden in te plannen en de eigen bijdrage op te brengen. Ik onderschrijf dus de aanbeveling van Ecorys over grote monumenten en zal met het veld een nieuw instrument uitwerken en dit najaar aan uw Kamer presenteren. Het zal daarbij niet alleen gaan om kerkgebouwen maar ook om grote buitenplaatsen en kastelen zoals bijvoorbeeld landgoed Middachten.

Vraag 5

Kunt u aangeven op welke wijze er invulling wordt gegeven aan de motie-Dik-Faber/Pechtold die verzoekt te inventariseren welke innovatieve verduurzamingsmogelijkheden er zijn om met behoud van cultuurhistorische waarde religieus erfgoed te behouden?³

Antwoord 5

Met de extra inzet die ik pleeg voor het religieus erfgoed die ik in mijn brief «Cultuur in een open samenleving» aankondig, zal ik gericht inzetten op de verduurzaming van monumenten zoals kerkgebouwen. Vanuit het besef dat Nederland het internationale klimaatakkoord heeft ondertekend en dit kabinet een expliciete ambitie op dit terrein heeft uitgesproken vind ik het noodza-

² Ecorys, «Samenhangende evaluatie van het financiële stelsel voor monumentenzorg», 15 januari 2018.

³ Kamerstuk 34 550 VIII, nr. 75

kelijk om ook het monumentale vastgoed met innovatieve maatregelen tegemoet te treden. Ik bouw daarbij voort op eerdere initiatieven. Zo heeft de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) in het kader van het programma Agenda Toekomst Religieus Erfgoed een symposium Energieke Kerken georganiseerd, waar energiebesparing in kerkgebouwen centraal stond en goede voorbeelden werden opgehaald. Aansluitend is een publicatie over klimaatbeheersing uitgebracht (<https://cultureelerfgoed.nl/publicaties/klimaatbeheersing-in-monumentale-kerken>). Duurzaamheid is een terugkerend thema in verschillende handreikingen van de RCE die voor de instandhouding en herbestemming van kerken zijn verschenen. Via het kennisplatform van het programma Toekomst Religieus Erfgoed bevorder ik al de uitwisseling van ervaringen van kerkbeheerders, onderzoekers, overheden en initiatiefnemers die een kerk een nieuwe functie willen geven. Ik werk daarbij bijvoorbeeld samen met het netwerk Groene Kerken, maar benut ook de praktijkervaring van de RCE bij de advisering aan eigenaren en gemeenten over religieus erfgoed. In een proef om 18 grote monumenten concreet te verduurzamen zijn technische en financiële ervaringen met een drietal kerken opgedaan.